

Her på stedet

AF CARSTEN JENSEN

“Her på stedet er vi 30%, der er alkoholikere. Det er da altid en begyndelse.”

Jeg elsker den bemærkning. Den kommer fra en af Marstals prominente borgere, og den er ædende fuld af trods, sarkasme - og stolthed.

Min første reaktion, da jeg hørte den, var vantro latter. Sagde han virkelig det? Han er en dedikeret lokalpatriot, og jeg kunne godt høre, at det var lokalpatriotismen, der var den egentlige drivkraft i bemærkningen, omend en noget særpræget form for lokalpatriotisme.

Budskabet er klart nok: Vi skider på, hvad andre mener. Der er ikke nogen, der skal komme og fortælle os, hvem vi er, eller definere os eller diagnosticere os med deres udefrakommende fremmedord, fremmede ord i den oprindelige betydning, ord, der hverken rummer eller forstår det liv, vi lever.

“Vi” er et ord, der rummer en særlig vægt, når det udtales af en øbo. Det lagde jeg mærke til allerede, da jeg som 8-årig fraflyttede øen. I Aalborg, hvor min familie slog sig ned, hørte jeg for første gang ordet “man”, dette anonymiserende, generaliserende ord, der ikke henviser til noget bestemt sted. Når andre sagde “man”, sagde de i Marstal altid “vi” som et udtryk for byens bevidsthed om sig selv som fællesskab og et unikt sted, der skilte sig ud fra alle andre steder. Vi’ets grænse gik ikke ved bygrænsen, men ved grænsen for dens indbyggeres erfaring. Der var et langt ekko i ordet af rodfæstethed og skik og brug. Det var et magtfuldt ord, der også kunne bruges til at fordømme. Men det var først og fremmest et ord, der vidnede om selvbevidsthed og sammenhold.

For øboen er havet en grænse af langt større rækkevidde end andre grænser, hvor man skal konsultere et landkort for at blive klar over grænsernes eksistens eller er nødt til fysisk at markere dem med hegnspæle, mure og pigtråd. Havet er mere effektivt end pigtråd. Det kræver en båd at krydse havet, men ikke bare en båd, også evnen til at navigere.

Men hvorfor skulle øboen krydse havet? Fordi han regner med, at resten af verden nok er anderledes end hans egen begrænsede. Han er selvtilstrækkelig og søgende på samme tid, har nok i sig selv og så alligevel ikke. Han er ikke som dem på fastlandet. Så meget ved han. Hans blik arbejder altid med kontraster, landet overfor havet, kystlinjen skiller det kendte fra det ukendte, det, han behersker, og som han sætter sit præg på i form af dyrkede marker, hegn, diger, veje, huse, og så det, han ikke behersker, havets ubrudte flade, der strækker sig helt til horisonten, og som ikke indbyder til andet end risikofyldte, altid midlertidige ophold.

Havet er en påmindelse til øboen om hans egen verdens endelighed, men også om hans krops endelighed. På havet kan livet finde sin afslutning. I vandet kan han drukne. På fastlandet lærer barnet at gå som livets første forudsætning. På øen lærer barnet at gå og derpå at svømme, hvis livet skal have en chance.

Der er forskel på øboere. Indbyggerne på Fyn og Sjælland har ikke øboernes mentalitet, arealerne er for store, havet for langt borte, de har landjordens tryk siddende i sig. Amager, skønt lille, er ikke en ø, men et arbejderkvarter. På de små øer kender de både uendeligheden, som synet af havet dagligt belærer dem om, og deres egen endelighed, som druknedødens mulighed minder dem om. De er tættere på skibsdækket end fastlandet. De har en uro i sig, en viden, der er fastlandsboerne forholdt.

Jeg spurgte en færøsk kaptajn, der i mange år havde været bosat i Marstal, om forskellen på Færøerne og Ærø. Der er ingen, svarede han. Jamen, de stejle klipper, det stormfulde Atlanterhav og så Det Sydfynske Øhav, der mest af alt minder om en indsø? Alle øboere er ens, lød hans lakoniske svar.

Jeg sagde engang til en kvinde med iransk baggrund, at den danske natur manglede storhed, fordi vi ikke havde bjerglandskaber, og derfor manglede der også en dimension i det danske sind. Det passer ikke, svarede hun. I har havet. Det er det samme som bjerge.

“Her på stedet...” Den prominente marstaller kunne også have sagt “Her på øen”. Det er et tyngdeladet ord, det lille ord, “stedet”. Der er en erfaring i det, som man ikke skal overhøre. Og selvfølgelig er brugen af ordet “alkoholiker” sarkastisk. Her er en adfærd, der ikke vil vide af diagnoser, ligesom en kultur heller ikke lader sig kurere med recepter. Eller sagt på en anden måde: Drikkeriet er en livsstil.

Her på stedet er det normalen at være hinsides de 21 ugentlige genstande. Man kan til nød sige, om en mand, at han drikker. Men så betyder det noget andet: at han ikke passer sit arbejde, at hans liv flyder ligesom indholdet i de flasker, han sætter lidt for mange af for munden. Han drikker. Det er ikke en diagnose eller en hjem søgelse, der fortjener medicinske betegnelser på latin. Det kan være et spørgsmål om temperament, udadvendthed eller bare livshunger. Det er i grunden utænkeligt, at en fysisk stor mand ikke drikker. Det kan også være en situation. En skuffelse, et tab, et liv, der pludselig slår revner eller kommer på forkert kurs. Men ellers er det bare en livsstil, der ikke behøver omtale eller giver anledning til bekymring.

Tag min far. Min far drak ikke. Jeg ville stille mig helt uforstående an, hvis nogen spurgte mig, hvordan det var at være søn af en alkoholiker. Alligevel indtog han daglig hele sit liv igennem mindst ti genstande og døde af skrumpelever. Men alkoholiker? Hvad snakker du om? Han passede sit arbejde, ja, måske ville han ikke have været i stand til at passe det uden den øl, han altid holdt i hånden. Jeg har set ham munter og kærlig. Jeg har hørt ham folde sig ud i vidtløftige fortællinger. Jeg har en sjælden gang oplevet, at hans stemme blev sløret eller blikket ufokuseret. Men jeg har aldrig tænkt, at nu er min far fuld.

En øl eller to med en bitter eller to var en måde at bryde arbejdsdagen op på, en pause i monotonien. Dybest set var det udtryk for en glæde ved livet, en fejring af at være til. Andre gange en stund viet til stille eftertænkning. En mand, der ser ned i sin øl, er som en mand, der ser ud over havet. Sådan oplevede jeg det. Sådan oplevede han det også selv.

Jeg husker sommerferierne om bord på M/S Abe-lone af Marstal, hårdt vejr på Skagerak, vi opholder os alle i styrhuset, mens det rullende skibs ræling dykker, og søerne står ind over dækket. Min far, som er skipperen, bedstemanden og jungmanden, alle har de en Hof i den dybe sidelomme på Kansas-bukserne. Så river dækslasten sig løs, og eternitrørene kommer i bevægelse. I et spring er min far derude og får fastgjort den løse wire, mens han i en livsfarlig manøvre springer rundt på de rutsjende rør. Han får en finger i klemme. Fingeren er ikke brækket eller knust, men kødet er i leddet flået af, så den hvide knogle skinner igennem. Han åbner snapseflasken, hælder et skvæt over fingeren og sætter derpå flasken for munden. Så er det overstået.

Besætningen slapper af på M/S Neptun i Rønne havn. Skibet blev bygget i Marstal 1906-1907. Kilde: Rønne Byarkiv

Alkoholen er menneskets bedste ven.

Der er de stille rutiner derhjemme. Formiddagsbajeren ved elleve-tiden om formiddagen, en markering af, at dagen nu er i gang, og vi har ladet morgenen bag os. En Hof med en bitter, altid af mærket Von Oosten, som min vittige moster har lavet et digt om: "På ét vær sikker/ Von Oosten kvikker". Så følger frokosten og et par øl til håndmadderne. Den sene eftermiddags forfriskninger er en gentagelse af formiddagsritualet. Derpå en halv flaske vin til aftensmaden. Bagefter måske en cognac.

Uden at tænke over det, bruger jeg ordet "forfriskninger". Det er jo sådan, det er med alkoholen. Den er brændstof, en kickstarter, et næringsmiddel for en krop, dagligt udsat for fysiske prøvelser. Også et næringsmiddel for sindet. Jeg ved af egen erfaring, hvor monotone dage på havet kan forekomme, selv i hårdt vejr. Også for kedsomheden er den god.

Om de unge i Marstal i dag kan jeg ikke tale. Men dengang blev der drukket hårdt. Det er ikke specielt

for unge på øer. Alkoholen er også på fastlandet en del af ritualer i overgangen fra barn til voksen i de protestantiske kulturer. Drak din far Hof, vælger du Tuborg. Så er der et lille oprør i det. Ellers handler det om blive mand, og med til overgangsritualet hører angrebet på smagsløgene, øllets bitterhed, der vækker en instinktiv afsky, måske en forsmag på voksenlivets senere bitterhed. Det er altid en tilvænningsproces, og den kræver store mængder.

Mønstrene ligger fast fra starten. De, der drikker meget, bliver ved, også senere. Måske er der også et andet, mindre synligt mønster. De, der ender med at fraflytte øen, drikker mindre, allerede som unge. Men der er ikke nødvendigvis et klassemønster i det. Store begavelser kan sagtens egensindigt vælge at blive på øen, og de hører ikke altid til blandt dem, der drikker mindst. Både drikkeriet og begavelsen er demokratisk fordelt blandt unge i alle klasser. Man aner en utålmodighed i drikkeriet, som utvivlsomt har noget at gøre med de begrænsede muligheder på øen. Du vil væk fra

så mange ting, og alkoholen er sit eget eventyr.

Jeg kendte en søn af en af byens store skibsredere. Allerede som teenager faldt han i en brandert ned fra en lastbils lad og brækkede et ben. Han pralede af det. Vi grinede. Et brækket ben var sjov og ballade. Siden drak han sig på bistandslov og revalidering. En varm, moderlig kvinde tog ham til sig, gav ham et hjem og fik ham tørlagt i nogle år. Så på sin fars firsårs fødselsdag rejste han sig op og holdt en tale, hvori han meddelte, at han nu agtede at drikke sig ihjel. Han lod sig skille og førte med en energi og målrettethed, ingen havde iagttaget hos ham før, sit forehavende ud i livet. Han døde ikke længe efter, da han i sit livs sidste brandert faldt uheldigt og slog sit hoved fatalt. Hans lillebror døde allerede som teenager, da han i en rus for vild i en snestorm på markerne syd for byen og næste dag blev fundet ihjelfrosset i en snedrive.

Der var et ord, man hurtigt lærte at kende som barn. Det var ordet "udførsel". Når skibene på havet krydsede grænser og siden anløb fremmede havne, var al proviantering skattefri, som en slags grænsehandel til søs. Øl kostede ingen ting, cigaretter heller ikke. Min far røg 60 om dagen. Og fra kabyssen flød varerne videre til landjorden, ligesom marstallerne altid har haft

en stor tradition for smugleri, helt tilbage til 1700-tallet. Så byen var forsynet. Også med værtshuse. Et aftagende antal, som årene er gået, men nogle holder stadig stand, også mod tidens oplyste cafe-kultur, mørke moderhuler, hvor kun lidt lys får lov at slippe ind, og mænd står ved baren allerede fra den tidlige åbningstid klokken otte om morgenen, som en del af inventaret, indtil de med stor, forstilt værdighed raver hjemad.

Der er en kaptajn, jeg kender, en myndig mand, mere end fuldbefaren, man mærker, han er vant til at have kommandoen, en stor fortæller, med en sangstemme, der kan tryllebinde i timevis og et tilsvarende repertoire, altid selskabets midtpunkt, indtil det farlige øjeblik indtræffer, og han bliver en anden, og så gælder det om at komme væk, en adfærd, der har givet ham tilnavnet "Selskabstømmeren".

En søndag eftermiddag møder jeg ham på gaden og stopper op for at hilse og sludre. Han bevæger sig med et let svaj i hofterne, som kunne være en vane, han havde taget med sig i land fra skibsdækket, men en advarende håndbevægelse, fortæller mig, at det er det ikke i dag. Kom mig ikke for nær, siger hånden. Jeg er i ondt lune. Og vi passerer hinanden med et kort nik.

Synet af en fuld mand i gaderne var i min barndom

en hverdagsbegivenhed, ligesom et værtshusbesøg var det, når far var hjemme fra havet. Så blev jeg taget med til formiddagsbajeren på Toldbodhus. En citronvand til knægten, og en øl til farmand, og så sad jeg der blandt mænd, der kun tog cigaretten ud af munden, når flasken eller glasset for et øjeblik afløste den. Det var også sådan, jeg gerne ville være en gang. Værtshuset var en lektion i fremtiden.

I retrospektiv kan jeg se, at alle disse fædre på landlov knap nok var fædre, men snarere storebrødre på besøg. Selv om deres koner selvsagt ikke havde bedt om rollen som mødre, opførte ægtemændene sig, som om de var store, lidt uopdragne, men altid festlige og underholdende sønner, når de da ikke naturligt følte sig draget af de andre mænds selskab og forsvandt i halve dage ad gangen, skønt de måske ikke havde været hjemme i månedsvis. Uformelt er søfartsbyen også et matriarkat, og kvinderne er på en gang myndige og overbærende i deres holdning til mændene, af hvem de ikke forventer et livslangt samvær, men blot et besøg nu og da. Når sømanden endelig vender hjem fra havet for sidste gang, begynder samlivsproblemerne. To fremmede skal pludselig tilpasse sig hinanden, og de lange fravær er der ikke til at forløse spændingerne.

Min far som gammel. Han trak sig tilbage som 69-årig. 55 år på havet. Så var der ikke meget tilbage af ham. Havet, skibsdækket, var hans liv. Han erklærede sig ikke uegnet til landlivet, men hans adfærd signalerede det. Mine forældre var flyttet flere gange, først Aalborg, så Troense. Der var ingen bæk ved havnen, hvor han kunne sidde med andre pensionerede skippere og se på de få skibe, der endnu kom og gik. Den verden, han kendte, var borte. Tilbage var ritualerne omkring øl og bitter, der markerede, at en begivenhedsløs dag gik mod sin afslutning. Ofte faldt han ind i sig selv og sad med lukkede øjne. Ved hans død fandt min søster på nettet ud af, at en tilstand, der kan minde om begyndende senilitet, ofte ledsager skrumpelever i det sidste stadie.

Så der sad han, med ølglas i hånden, en mund, der sagde ja, og en lever, der sagde nej. Sådan gik de sidste år, som han tilbragte med udsigt til Svendborg Sund. Der var vand, men ingen horisont. Verden skrumpede igen.

“Her på stedet er vi 30%, der er alkoholikere. Det er da altid en begyndelse.” Det er også en afslutning, som min fars og mange andres liv viser det. Men jeg har ikke lyst til at moralisere. Livet slutter ikke altid på

den mest værdige måde, uanset hvordan vi har levet det. Der er mange måder at leve det på, men slutningen vælger vi kun sjældent selv.

Min far døde 75 år gammel. Havde han levet seks år mere, havde han set “Vi, de druknede” udkomme og vidst, at det var en mindesten for det liv, der var hans. Jeg mødte, da bogen udkom, mange gamle sømænd, der havde kendt ham, og alle mindedes ham med stor glæde. De præsenterede sig altid med de samme enslydende ord: “Din far og mig - vi har sgu drukket mange bajere sammen.”

Min far ønskede at blive brændt og få sin aske spredt over havet. Havde han fået en gravsten, har jeg altid tænkt, at det var det, der skulle have stået på den. Ikke som en advarsel mod en for tidlig død, ikke som en sentimental hyldest, men som en nøgtern konstatering af, at det ikke er altid, alkohol slår benene væk under mænd. Nogle gange er det også den, der holder dem på benene i et udsat liv og skaber det fællesskab, de har så hårdt brug for. ■

Carsten Jensen er forfatter og er blandt andet kendt for den prisbelønnede roman 'Vi, de druknede', som tager udgangspunkt i søfartsbyen Marstal på Ærø, hvor Carsten Jensen også selv er født og vokset op.

